

Мельник Ольга, Мельник Анатолій

АНТИГЛОБАЛІЗАЦІЯ ТА ГЛОБАЛІЗАЦІЯ: ДІАЛЕКТИЧНА ЄДНІСТЬ

Melnyk Olga, Melnyk Anatolii

ANTIGLOBALIZATION AND GLOBALIZATION: DIALECTIC UNITY

Розглядаються антиглобалізм і глобалізація як об'єктивні процеси, що знаходяться у діалектичній єдності і спрямовані, з одного боку, на збереження національно-культурної ідентичності окремих народів і держав та інтеграцію та розвиток взаємодії з іншого.

Ключові слова: антиглобалізація; антиглобалісти; глобалізація; дискурс; ідеологія; радикалізація.

Antiglobalism and globalization are considered as objective processes that are in dialectical unity and aimed, on the one hand, to preserve the national-cultural identity of individual peoples and states and to integrate and develop interaction with another.

Keywords: antiglobalization; antiglobalists; globalization; discourse; ideology; radicalization.

Актуалізація зусиль науковців у сенсі поглибленого пошуку відповідей на питання, які викликані до життя прискореним розвитком людської цивілізації, вочевидь знаходить свій відбиток у дискурсивних кодах між прибічниками глобалізаційних процесів та противниками цього явища.

Парадокси глобалізації не випадково стали предметом гострих теоретичних дискусій: неоднозначність процесів, що розгорнулися в сучасному світі, не можуть не відбиватися й на уявленнях про них. У науковій літературі поки що не знайдено відповідей на багато політичних питань, породжених глобалізацією, оскільки основна увага авторів зосереджена на її економічній та культурній складових. На думку Ю. Калиновського, можна запропонувати дві моделі глобалізації, які застосовувались у різні часи. Перша – «силова модель», що базувалась на активному використанні воєнного потенціалу західних держав і отримала назву «колоніалізм» або «імперіалізм». Друга – «модель інтересу», яка є більш гнучкою і спирається на економічне співробітництво, політичний плюралізм та концепцію прав людини як основу демократичного розвитку. Реалізація першої моделі глобалізації призвела до двох світових війн та переміщення центру світової політики з Європи до США. Друга модель ще не вичерпала свої внутрішні можливості, й зараз іде інтенсивна дискусія про її недоліки і переваги [5, 146].

Аналізуючи сучасні глобалізаційні процеси, фахівці по-різному оцінюють їхній внутрішній, прихований зміст. В. Максименко зазначає, що глобалізм – це не тільки вища стадія лібералізму і комунізму, це остання стадія світоглядно фальсифікованого (ідеологічного) осягнення світу [6, 95]. Тобто глобалізація – це своєрідний Модерн-2, коли після виникнення націй-держав у світі кардинально змінюється геополітична конфігурація. Іншу точку зору репрезентує М. Шепелев, обґрунтовуючи ідею глобального неототалітаризму (науковий варіант антиглобалістського дискурсу), підкреслюючи, що те, що здавалося боротьбою демократії й тоталітаризму, виявилось боротьбою двох різних типів тоталітаризму, причому той тип, що переміг, виявився значно більш аморальним [7, 114]. Антиглобалістський рух автор оцінює як авангард Постмодерну, який утверджує універсальний суверенітет особи.

Якщо відійти від крайнощів, глобалізація – це об'єктивний процес інтеграції країн на всіх рівнях суспільно-економічного життя, який має як позитивні, так і негативні аспекти. Важливим залишається питання про внутрішню сутність глобалізації: центри глобалізації, наслідки глобалізації для слаборозвинутих країн, перспективи розвитку людської цивілізації і т. ін.

Антиглобалізація – це також об'єктивний процес, що знаходиться у діалектичній єдності з глобалізацією і спрямований на збереження національно-культурної ідентичності окремих народів та держав. Важливо зазначити, що антиглобалісти не є суцільними противниками інтеграції, але вони вимагають інших «правил гри» для менш розвинутих країн щодо схем перерозподілу капіталів і ресурсів, репрезентуючи іншу логіку світосприйняття, інший дискурс.

Одна з основних проблем, на думку антиглобалістів, полягає в тому, що глобалізація (як глобальний процес) зачепила повною мірою лише такі галузі, як світові інформаційні мережі, банківсько-фінансову сферу, діяльність транснаціональних корпорацій, а в геополітичному плані обмежилась ареалом найбільш розвинених країн і не враховує інтереси аутсайдерів планетарних процесів.

На сучасному етапі «дискурсивне протистояння» глобалістів і антиглобалістів перейшло у нову більш жорстку фазу, що зумовлено серією терористичних актів, які приписують радикальним угрупованням противників глобалізації. Самі антиглобалісти називають свій рух новим антикорпоративізмом або рухом за глобальну демократизацію.

Антиглобалістський рух не є однорідним явищем і його учасники використовують досить різноманітні системи контраргументів щодо глобалізації, демонструючи різноманітні відтінки антиглобалістського дискурсу. Окрім РАГ, який виник у Мексиці та поширився на 60 країн і нараховує 50 млн. зареєстрованих членів, могутньою організацією антиглобалістів є американський «Інтернешнл екшен центр».

У той же час антиглобалістський рух деякі фахівці звинувачують у радикалізації, що створює благодатний ґрунт для терористичних організацій. Дійсно, досить часто виступи антиглобалістів шокують пересічних громадян своїми лозунгами та закличками, що дає підстави для критики [4].

На пострадянському просторі антиглобалісти не виявляють такої активності і згуртованості, як на Заході. Вони представлені різноманітними організаціями від екологічних до політичних, не маючи єдиного керівного центру. Як стверджують фахівці, ідеологія російських антиглобалістів – це історія КППС і політекономія зі «з'їздами», «вождями» та «діалектичним матеріалізмом» [3, 9]. В Україні руху антиглобалістів майже не існує (у західному розумінні), а є лише місцеві варіації у вигляді партій лівого спрямування та всіх тих, хто виступає проти входження нашої держави в ЄС, ВТО, протестує проти проникнення іноземного капіталу та товарів на вітчизняний ринок.

Як відомо, у світовому інформаційному просторі відбувається своєрідне протистояння глобалістів і антиглобалістів, у якому поки що виграють перші, хоча точка зору інших також достатньо аргументовано представлена у науковій і періодичній літературі. Щодо критики глобалізації написано багато, стосовно антиглобалістів слід визначити основні контраргументи відносно їхньої діяльності.

По-перше, строкатість антиглобалістського руху та відсутність єдиного центру призводить до неконтрольованих дій його учасників та радикалізації їхніх акцій.

По-друге, спостерігається відсутність єдиної програми дій, суперечливість цілей. Наприклад, у лютому 2002 року в бразильському місті Порту-Алегрі на з'їзді антиглобалістів зібралось 60 тис. учасників, що представляли 6 тис. організацій з 150 країн світу, на якому так і не вдалося прийняти заключний маніфест, до кінця погодити різноспрямовані позиції.

І, по-третє, деякі фахівці вбачають у діяльності антиглобалістів дуже низький практичний ефект. Останнє твердження не є стовідсотковим, оскільки відомі факти зміни політики МВФ та Всесвітнього банку, частково під впливом акцій антиглобалістів. Скажімо, МВФ та Всесвітній банк після виступів антиглобалістів списали 200 мільярдів доларів боргу з усіх країн Латинської Америки, а потім – 200 мільярдів доларів з усіх країн Африки [1, 10].

При цьому антиглобалізаційний рух можна умовно розподілити на радикальний та поміркований. Проблема полягає в тому, що у світі утворилися такі організації, на зразок «Аль-Каїди», які можна назвати радикально антиглобалістськими або терористичними. Фактично, глобалізація призвела до різкого збільшення недержавних суб'єктів міжнародного життя, появи нових агентів антиглобалізму. Вони мають фінансові ресурси, що доз-

воляють створювати та утримувати приватні армії, які діють на території багатьох країн. Ці організації, як правило, діють поза межами міжнародного та національних законодавств.

Як зазначає українська дослідниця І. Алексеєнко, попри відносну близькість ідеологічних настанов розрізнених груп та організацій, що беруть участь у антиглобалістському русі (наприклад, боротьба з неоліберальною версією економічної і політичної глобалізації та її суб'єктами), їх і досі роз'єднує досить глибока прірва, подолати яку сьогодні, очевидно, малоймовірно. Лише у випадку надзвичайного зацікавлення сил, що стоять за цими групами, різні за генезисом і пріоритетами ідейно-політичні течії змогли б злитися в єдину ідеологічну систему. Така ситуація може скластися, скоріш за все, лише у відповідь на репресивні дії потужних політичних опонентів. Але навіть у надзвичайних обставинах, взаємопроникнення різних версій антиглобалізму і формування об'єднавчої ідеологічної платформи не могло б розпочатися без застосування взаємоприйнятних організаційних механізмів. А для їх вироблення необхідна інституційна основа – якісно новий, складніший у порівнянні з попередніми організаційними формами, соціальний суб'єкт, який потім, на спільній ідеологічній платформі, зміг би об'єднати значну частину існуючих груп [2].

Отже, антиглобалізм, навіть у найширшому його розумінні, не став цілісною ідейно-політичною концепцією, яку поділяла б принаймні більшість представників суспільно-політичних сил, котрі прямо чи опосередковано виступають як проти нинішніх процесів економічної і політичної глобалізації, так і проти окремих її аспектів. Незважаючи на те, що в ЗМІ, та навіть і в наукових публікаціях, усе частіше йдеться про «ідеологію антиглобалістів», насправді цілісної ідеологічної системи, єдиного антиглобалістського дискурсу, який міг би підтримати строкатий конгломерат антиглобалістських угруповань, поки що не вироблено. На нашу думку, варто шукати нові форми нейтралізації негативних наслідків глобалізації. Гуманітарії, особливо науковці й освітяни, могли б зробити великий внесок у розкриття сутності процесів глобалізації, у пошук засобів і форм нейтралізації негативних глобалізаційних процесів.

Список використаних джерел

1. *Агитон К.* Альтернативный глобализм. Новые мировые движения протеста / К. Агитон. – М, 2004. – 389 с.
2. *Алексеєнко І.* Антиглобалістський рух – початок формування світової контркультури? / І. Алексеєнко // Політичний менеджмент. – 2005. – № 6. – С. 129–135.
3. *Будзан Б.* Глобалізація: новий виклик менеджменту України / Б. Будзан // Зеркало недели. – 2002. – № 29 – С. 10–11.
4. *Гавриш О.* Антиглобализм – признак объединения мировой экономики / О. Гавриш // Зеркало недели. – 2002. – № 30. – С. 9.
5. *Калиновський Ю.* Глобалізація та антиглобалізація. Виникнення та співвідношення тенденцій / Ю. Калиновський // Вісник ХНУ ім. В.Н. Каразіна «Питання політології». – 2003. – № 592. – С. 146–157.
6. *Максименко В.* Происходит ли «глобализация»? / В. Максименко // Pro et Contra. – 1999. – Т. 4. – № 4. – С. 84–102.
7. *Шепелев М.* Антицивілізаційний потенціал мондіалізації як чинник формування глобального неототалітаризму / М. Шепелев // Людина і політика. – 2002. – № 6. – С. 108–115.

Мельник Ольга Євгенівна – кандидат філософських наук, доцент кафедри філософії і суспільних наук, Чернігівський національний технологічний університет.

Melnyk Olga – PhD in Philosophical Sciences, Associate Professor of Philosophy and Social Sciences Department, Chernihiv National University of Technology.

E-mail: 1747729@ukr.net

Мельник Анатолій Іванович – доктор філософських наук, професор.

Melnyk Anatolii – Doctor of Philosophical Sciences, Professor.